

MIRCEA ELIADE'S UNPUBLISHED MANUSCRIPTS FROM PRIVATE COLLECTIONS

II. NOTEBOOKS I & II (CALCUTTA, 1929–1931). CONCORDANCES A–E

Eugen CIURTIN & Andreea APOSTU

Institutul de Istorie a Religiilor, Academia Română
Institute for the History of Religions, Romanian Academy
E-mail: e.ciurtin@ihr-acad.ro, andreea.apostu@ihr-acad.ro

MIRCEA ELIADE'S UNPUBLISHED MANUSCRIPTS FROM PRIVATE COLLECTIONS
II. NOTEBOOKS I & II (CALCUTTA, 1929–1931). CONCORDANCES A–E

Abstract: The present series of contributions critically edits in Romanian and English, with concordances and commentary, a string of unpublished, multilingual manuscripts written by the young Mircea Eliade, Indologist and historian of religions in South Asia, from 1929 to 1931. Previously unknown, the manuscripts were purchased by a private collector, who most graciously contacted the editors in February 2023 and bequeathed them for the present publication. The series complements ECCE | *The Complete Critical Edition of Mircea Eliade's Scholarly Works before 1945*, under the auspices of the Institute for the History of Religions in Bucharest (first two volumes forthcoming). The first (double) instalment was published in *Transilvania* 51 [155] (2023), no. 1, pp. 1–22.

Keywords: Mircea Eliade, private collector, colonial India, History of religions, South Asian studies, Romanian culture, European culture, manuscript studies, critical editions.

Citation suggestion: Ciurtin, Eugen and Apostu, Andreea. "Mircea Eliade's Unpublished Manuscripts from Private Collections II. Notebooks I & II (Calcutta, 1929–1931). Concordances A–E." *Transilvania*, no. 2 (2023): 1–14. <https://doi.org/10.51391/trva.2023.02.02>.

In a remarkable testimony from December 1938, written immediately after being released from prison and then sanatorium, while describing after almost five months of absence the treasured perusal of his own manuscripts kept at home in 43 Palade Street, Mircea Eliade minutely describes the accrual of his unpublished archive. Outstanding in many respects, this neglected text (only posthumously published) includes a general description of his Indian manuscripts and of his detailed intimate workings as an omnivorous scholar and writer, even revealing an overall invitation to the fabric of careful editing. This nearly 2,000-word confession of invaluable help for Eliade's editors encloses accurate auto-

references to these and similar notebooks, to scattered fragments and folios as well as to the continuous making of his oeuvre:

“[În] India, când eram foarte singur, mă năpădea brusc o pasiune nejustificată pentru propria mea viață, pentru toate ‘momentele’ și mărunțișurile pe care le cunoscusem – și atunci începeam să caut orice urmă, orice însemnare, orice hârtiuță, și le adunam cu voluptate, le transcriam, ca și cum aș fi fost editorul pios al jurnalelor unui om mort de mult. Păstram pe atunci [1928], cum păstrez de 10 ani încoace, un jurnal intim, dar numai anumite întâmplări și foarte puține mărturisiri erau înregistrate în paginile

lui. Majoritatea observațiilor se risipeau în hârtițe și caiete [...] [M]ă risipeam într-o puzderie de caiete, fragmente, jurnale de conversații și eseuri neterminate. Adevărul era că *Ńurnalul* se afla întotdeauna prea departe; nu mi-era la îndemână, și în loc să-l scot din sertar ca să notez ceva preferam să scriu pe o foiță de hârtie, să scriu cât mai repede, nu pentru că mi-era teamă că ‘aleargă gândul’, ci ca să mă liniștesc, să am impresia că mi-am făcut datoria față de mine, că ‘am luat notă’ de ceea ce solicita în acea clipă întreaga mea ființă [...] [C]u câtă exactitate notam în *Ńurnal* acele rare și scurte crize de pasiune pentru «textele mele» pulverizate în atâtea caiete! [...] Și ceea ce mă emoționa mai mult era hârtia îngălbenită pe care copiasem, cu cinci, șase ani înainte, anumite pasagii erudite; toate însemnările acestea, toate fișele acestea, deși adunate în decurs de șase ani, alcătuiau un corp viu, își răspundeau una alteia, din biblioteci diverse, din țări depărtate, pe deasupra anilor. [...] Toate acestea au asistat, în chip real, la foarte multe secrete. Mai pot fi ele, oare, ghicite – dacă nu descifrate și reconstituite?...”¹

We ask ourselves this as well. The second instalment of the present series offers English and Romanian analysis and concordances between the two manuscripts already edited (Ciurtin-Apostu 2023) and the manifold, indeed exceptionally intricate books and articles published by Eliade which include passages from Notebooks I & II. The readers would be thus able to closely follow for the first time not only the scholarly content and method of the author, but also to finally escape the entrapping of the first editor, M. Handoca. While being from 1981 to 2015 the single person who used these (and so many others) manuscripts of Eliade, M. Handoca has continuously and hopelessly obliterated their form, content, and meaning. It is high time to proceed to a full restoration, doable nowadays due to the high-minded offer and help received from the private collector, to whom we would like to deeply thank once again.

I. The first notebook was very incompletely transcribed by M. Handoca in his problematic publication of 1994². As already mentioned in the first instalment of this critical edition, despite announcing its title, without describing the manuscript, and without discerning the textual affiliation³, Handoca has nevertheless advocated boldly in a foreword he actually managed to publish *all* Eliade’s notebooks from India, with all the study notes and fragments: “Volumul de față valorifică integral, pentru prima oară, caietele de studii, note și însemnări din India (1928-1931)” (in Eliade 1994, 17). Only now are we able to testify how misleading such a statement is. If only counting the sequence of auctions from 2019-2023 held in Bucharest with Eliade’s unpublished manuscripts, manuscripts once in the material possession of the said editor, the quantity – and we shall see: the quality as well – of such manuscripts written by Eliade in India is already

threefold, and thus M. Handoca’s publication of 1994 became truly obsolete and deceitful, not representing properly the author at all. Many dozens of independent Indic manuscripts with hundreds of pages (including a fine Sanskrit fraction) were presented through auctions, some were already acquired by public institutions as well as by private donors of public institutions (as is the case of the Institute for the History of Religions of the Romanian Academy), and the private collector has furthermore purchased the most substantial part of Eliade’s manuscripts from Calcutta. This progressively general view of Eliade’s Indic archive is now authenticated by Notebook I: from a roughly 4,500-word text⁴, M. Handoca only transcribed disorderly and with many mistakes *a third* of it. With odd editorial options, M. Handoca transcribed in only five pages (Eliade 1994, 162-166) the material from 24 folios and 25 manuscript pages. As already mentioned, the first page of Notebook I is now missing. We no longer have reasons to believe Eliade destroyed it or extracted it from the originally well-fastened notebook. On the contrary, there is a need to corroborate such an absence with other samples, as is the missing page, numbered 23 by Eliade, from Notebook II (on which see *infra*). No less than twenty other folios are missing or inserted without proper numbering in Notebook I: [4], [7-9], [12-13], [18-20], [22-31], and [34].

In Concordance A we identified seven fragments from Notebook I in *Soliloquies*. The content should then be carefully collated with the newly identified printed versions of the fragments. Thus, while in India, Eliade writes (f. 14^r) “E una din prejudecățile supărătoare ale rasei albe că deosebirea dintre geniu și om e calitativă, probing his somehow anti-colonial attitude (“one of the bothersome biases of the white race”). Back in Bucharest, in the printed form of the fragment he turns out to be sensibly less courageous: “e supărătoare prejudecata” (“is bothersome the bias”), with no mentioning of a race, white or otherwise. Again, in a fragment on f. 3^r, numbered 4 by Eliade⁵, even if all the three printed editions of *Soliloquies* (1932, 1991, 2003) have twice ‘metafizic’ (‘metaphysical’), the manuscript has rather logically first *metafizic* and then *istoric* (‘historical’). Most probably a meddling printer mistakenly read Eliade’s manuscript. Unlucky readings, unlucky pseudo-editing by Handoca, and at last a dreadfully unlucky archive as a whole: all these may now be added to the unlucky production of the 1932 booklet, as half of the copies of the title (never reprinted during Eliade’s lifetime) were simply sold – an early malentendu – as packing paper (Eliade 2016, 33). Yet all the other problems, sources and vistas concerning Notebook I will be addressed in a third, forthcoming instalment.

II. *Monster no. 1*, the second notebook, was very incompletely and incoherently published by M. Handoca in 1987⁶ and in 1994⁷ (cf. *infra*, Concordances B, C, D and

E). These unconnected selections – M. Handoca has not even cited in 1994 his 1987 publication – were printed with omissions and without mentioning, in the latter, the title used by the author himself, essential for understanding his working method at that time⁸. Recollected in *Şantier* (1935), the ‘indirect novel’ in which Eliade included and commented upon significant parts of his Indian intimate journal, this method consisted in amassing notations (sometimes by physically glueing them in his notebooks) in a ‘rebarbative’ and irrepressible manner. *Monster no. 1* is, in fact, the very notebook mentioned by Eliade in *Şantier*, the fragment on transitoriness from f. 29^r being transcribed there quasi verbatim.

The 1987 and 1994 pseudo-editions: the saga of dismembered texts

The fragments left out by M. Handoca are numerous. Moreover, he interposed and juxtaposed the selected ones without any consideration for the original progression and concatenation of Eliade’s texts. Thus, ff. 7^r (the first lines on Vācaspati Miśra), 12^r-13^r, 15^v, 20^r (the line “P. nataraj” | “For nataraj”), 21^r, 24^v, 27^v, 34^r-38^r, 43^r (the second part) as well as 44^r-49^v are missing from his 1987 transcript. In total, 19 out of 58 manuscript pages written by Eliade were omitted entirely, and another 3 partially – this is to say, almost a *third* of *Monster no. 1*.

Bizarrely, the 1994 publication perpetuated some of these omissions, and has even adduced several new ones, such as the exclusion of the middle paragraph from f. 2^r, and the elimination of ff. 16^r, 18^r-19^v, 24^r, 25^r, and 31^r-32^r. Furthermore, the page numbered 23 by Eliade was transcribed in 1987, yet disappeared afterwards not only from the 1994 publication, but also from the notebook itself (cf. also supra). This folio was placed between f. 23 and f. 24 (according to the present numbering of the extant manuscript), being an extension of the text written by Eliade on f. 23¹⁹.

The fact that several fragments from *Monster no. 1* were nevertheless included (these are ff. 12^r-13^r, 15^v, 43^r, 44^r-46^r, 49^r) proves that M. Handoca did deliberately choose not to transcribe it fully. The arbitrary restitutions and the new lacunas left the text even more flawed than it was in its first publication form. Thus, 20 out of 58 manuscript pages are entirely missing, and three others are partially transcribed – that is *more than a third* of the original notebook.

Besides the omission of entire pages or paragraphs, we also identified the arbitrary exclusion of certain words and phrases such as e.g. “Bhagavad-Gītā” (Eliade 1987 & 1994) or “There is no *engaging* in maithuna” (Eliade 1994), whilst others were shortened and even fused together. For instance, the sentences “Nu pun filosofie în povestirea mea. Dar ~~povestind~~ acţionând, eroii mei obiectivează principiile cari îi animă.” (“I don’t add philosophy to my story. But ~~recounting~~ acting, my

characters objectify the principles that animate them”) have become “Nu pun filosofie în principiile cari îi animă” | “I don’t add philosophy to the principles that animate them” (Eliade 1994). Furthermore, in the second publication, Eliade’s fragment on his first published novel, *Isabel and the Devil’s Waters* (Notebook II, f. 22^r) was printed in its extended version from Notebook I, without any indication or explanation of such substitution.

In both Eliade 1987 and 1994, f. 11^v is transcribed in the middle of f. 11^r. Besides this, in Eliade 1987, f. 20^v is published before 20^r, and f. 28^v placed in front of f. 28^r, whilst in Eliade 1994, f. 15^v precedes f. 15^r, the last phrase from f. 21^r is attached to the fragment from f. 17^r, and f. 28^v was fused with f. 27^v. In addition, one can identify numerous misreads of Eliade’s text, such as “Banod Thödöl” instead of “Bardo Thödöl” (viz. *Bardo Thödöl*, transliterated at that time *Thodöl*, for *The Tibetan Book of the Dead*, Tib. *Bar do thos grol*), “Dakti” instead of “Sakti” (Sk. “Śakti”; the Sanskrit words negligently written by Eliade were not then corrected), “sala” instead of “gala”, etc. Although misreads and typographical errors may not be uncommon or reprehensible in a transcription, the flaws of Eliade 1987 and 1994 greatly infringe, by the quantity of mistakes and arbitrary interventions in the author’s manuscript text, the minimum standard conduct of proper critical editing.

Textual transmigration

Several fragments from *Monster no. 1* were included by Mircea Eliade in the booklet *Soliloquies*, published in Spring 1932 after his returning to Bucharest. The excerpts marked with an “x”, a “v” or a square bracket are on ff. 2^r, 18^r, 19^{r-v}, 22^r, 24^r-25^r, 34^{r-v}, and 35^r, whilst those unmarked, yet included in the book are on ff. 16^r, 20^r, 20^v, 30^r, 31^r-32^r, 37^r, 38^r, 45^r, 46^r, 47^r, and 48^r. There is also the curious case of a fragment specifically meant for *Pseudo-Indika* (f. 33^r), but partially incorporated in *Soliloquies*. The brief considerations on the Indian political and religious life were left aside (references to Gandhi and Aurobindo Gosh), Eliade preserving only some turns of phrase (on the final liberation of an individual and his/her “karmic equation”).

Another unusual circumstance appears on f. 49^r, marked by Eliade with “Trecut în *Asceză*” (“Transferred to *Asceticism*”), referring thus to a work apparently different from *Soliloquies* and “Pseudo-Indika”. A similar formula, “For *Asceticism*”, appears in Notebook I, and a third notebook (from the same private collection, critical edition forthcoming) includes several pages titled first *Glory and Asceticism* (title analogous to “Glory” and “Silence”), an article published in *Cuvântul* on 19 October 1927¹⁰, then *Gloss on Asceticism*. This essay will later on become the second part of *Soliloquies*, with minor revisions and an addition of several paragraphs at the end. Conceived at first most likely as an independent

study, it is intimately linked to Eliade's reflections on the topic before his departure for India, if one compares it especially to his articles "Virility and Asceticism" (1928) and "Apology for Virility" (1928)¹¹, where he actually announced a *Treatise on Asceticism*. According to Şantier, the author would have finished such writing in 1931 and even read several fragments to Johan Van Manen (1877-1943), who considered it written in a far too abstract style¹². *Gloss on Asceticism* may have been originally meant for this editorial project.

Another two fragments (ff. 21^r and 36^r) were included in the second part of the article "Pseudo-Indika" published in *Vremea* in 1932¹³, together with ff. 4^r and 5^r (the fragments numbered 6 and 7) from Notebook I, incorporated in its first half. Even though marked with the title "Pseudo-Indika" (written in blue pencil), f. 33^r from *Monster no. 1* was not selected by Eliade for the homonymous article, nor fragment no. 3 (ff. 2^r-3^r) from Notebook I. The fact that they weren't published with the four others may indicate the author's intention to write a more extended article (the published one being possibly shortened by typographical restraints) or to start a series bearing this title.

As already mentioned above, the fragment on transitoriness (f. 29^r) was transcribed almost identically in Şantier (1935: 233-234), whilst ideas from other folios resurged in 1933 and then 1935 in two lectures. The reflections on dance and rhythm reappear partially in two folios from the manuscript of a conference on "primitive music" held by Eliade in October 1933, with musical samples and dance intermezzos by Floria Capsali and Gabriel Negri. The manuscript is currently preserved by the Library of the Romanian Academy, after being rescued by the Romanian Academy from a public auction in April 2021. One folio includes the plan of the lecture, which offered to the public a definition of magic, of aesthetic emotion, rhythm, and dance, which resembles greatly to the second part of f. 10^r and f. 20^{r-v} from *Monster no. 1*. The second folio linked to *Monster no. 1* holds several notations on a solar hymn and on the cosmic dance (Natarāja). It therefore seems to be linked to the second part of f. 20^r from *Monster no. 1*: there Eliade indicates, above the second paragraph, "For nataraj" ("P.<entru> nataraj").

The excerpts on magic and aesthetic emotion from *Monster no. 1* are intimately connected to Eliade's lost 1928 article, *Faptul magic* (*The Magical Fact*), and to the manuscript titled *Note pentru Rădăcimile magice și Psihologia religioasă* (*Notes on The Roots of Magic and Religious Psychology*)¹⁴, referred to directly by the author in f. 16^r: "What is art, if not transcending the object?"

Its projection in another dimension – the creatural status, the magic realization, liberation. It's a dimension difficult to define, the intuition of which involves not only visual arts, but also dance, music. To be compared with religion. See the previous notes (1928-1929) on *Magical Roots*. What defines man and distinguishes him from animals and God (if we assume he exists) – is his instinct to transcend, his desire to liberate himself, to break the iron circle of individuality. These are the social origins of art. Of the dream, the relief [Rom. *supapă*, 'valve'] of this desire to transcend".

In 1928, Eliade wrote to Vittorio Macchioro „about a magic counterpart” of a magic counterpart to Rudolf Otto's *Das Heilige* (1917). His description matches the notes from folios 16^r and 30^r from *Monster no. 1* (Eliade actually transferred them altogether in *Soliloquies*): "C'est un élément 'magique', qui s'op[p]ose à son *Heilige* et qui n'est [pas] le sentiment de se sentir créature minime – mais le sentiment qui résulte de la contemplation d'une création humaine. Je compare le rêve et l'émotion esthétique et la magie"¹⁵. After sending his study *Faptul magic* for the magazine *Duh și slovă* (*Spirit and Letter*), Eliade informs Mircea Vulcănescu that he is amassing notes on magic as an oneiric experience and intends to publish one day a study entitled *Essai sur l'histoire et la signification de la magie*¹⁶. The material collected by Eliade at that time may be identified as the notations from the manuscript *The Roots of Magic and Religious Psychology*, which contains several folios on the very topic. Eliade's interest, expressed in 1928-29 and afterwards, is directly reflected by the notes written in 1930 in *Monster no. 1*, thus revealing the remarkable intellectual coherence of the then young historian of religions.

If Eliade's fragments on magic can be associated to previous and contemporaneous interests and writings, the fragment on *the fact* ("faptul", f. 7^r) can be linked to his assertions on the same topic made in the radio lecture titled *Contemplation*, broadcasted on 27 July 1935¹⁷, again „in the quasi-similar articles published in America (a Romanian newspaper published in Cleveland, U.S.), on 31 August 1935, and Familia, in November 1935,"¹⁸, and finally in his book *Fragmentarium* (1939)¹⁹, a collection of notes and articles written during 1932-1939.

A detailed analysis of the present concordances exemplifying for the first time the textual transmigration underwent by the fragments of Notebook I and II, their connection with articles and books as well as lectures published and held by Eliade before and after 1928 will be available to our readers in the third instalment of the present series.

Concordances A-E | Concordanțe A-E

A. Fragmente din caietul *Fragmente gândite, notate și transcrise în India* preluate în *Soliloquii* | *Solilocvii* (1932 | 1991 | 2003).

Caietul I (1929-1931)	<i>Soliloquii</i> 1932 <i>Solilocvii</i> 1991 2003
<p>[16. Soliloquii. Prefață]</p> <p>Viața e contrazicere. Orice existență se conformează unor legi și, în același timp, infirmă alte legi. Planta se răzvrătește supune gravității prin rădăcini, și se răzvrătește gravității prin tulpină. De altfel, singura deosebire între un geniu (erou, sfânt, etc.) și un bicisnic e cota legilor infirmate, legi naturale sau sociale. E una din prejudecățile supărătoare ale rassei albe că deosebirea dintre geniu și om e calitativă. Dimpotrivă, e numai o cifră; un număr ordinal sau cardinal.</p>	<p>Un creier sincer e inexpugnabil, pentru că se refuză oricărei relații cu adevăruri din afară. Singura lui relație concretă și continuă e față de sine și de creșterea sa. Și e firesc că orice creștere e o contrazicere. Viața însăși; căci orice formă a existenței se conformează unor legi și, în același timp, infirmă alte legi. Planta se supune gravității prin rădăcini și se răzvrătește gravității prin tulpină. De altfel, singura deosebire între un bicisnic și un geniu, sau erou, sau sfânt – e cota legilor infirmate, fie ele legi naturale sau instituționale. E supărătoare prejudecata că deosebirea dintre geniu și om e calitativă; dimpotrivă, e numai o cifră; un număr ordinal sau cardinal.</p> <p>Eliade 1932, pp. 12-13 = 1991, p. 16 = 2003, p. 13.</p>
<p><u>Religie</u> [4.] Despre „nevăzutul Dumnezeu”. Iisus a spus: nimeni nu l-a văzut. – Nu e vorba despre invizibilitatea lui, ci de <i>iriconoscibilitate</i>. Dumnezeu e astfel încât nu poate fi recunoscut nicăieri; pentru că El a spus: „Sunt Cel care sunt”. Acesta e sensul metafizic. În ceea ce privește sensul istoric, el e D<umne>zeul lui Israel. –</p>	<p>Despre „nevăzutul Dumnezeu”. Iisus a spus: nimeni nu l-a văzut. Nu e vorba despre invizibilitatea Lui, ci de <i>iriconoscibilitate</i>. Dumnezeu e astfel încât nu poate fi recunoscut nicăieri; pentru că El a spus: „Sunt cel care sunt”. Acesta e sensul metafizic. În ceea ce privește sensul metafizic, El e Dumnezeuul lui Israel.</p> <p>Eliade 1932, p. 61 = 1991, p. 59 = 2003, p. 61</p>
<p>[10] <u>Religie</u> Religiiile, dacă ar fi mai multe, ar fi <i>aceleași</i>; dar pentru că e <i>una</i>, sunt diferite. Și unitatea „religiilor” se va vădi definitiv când fiecare om își va avea modul său propriu de apropiere către Dumnezeu; când Supremul se va dezvălui direct fiecăruia, fără precedența tradiției sau a experienței colective. Numai atunci va fi o reală participare colectivă în Suprem. Când fiecare își va avea modul propriu de apropiere, ritualul și dogma proprie a experienței sale religioase – atunci unitatea religiei va fi evidentă. –</p>	<p>Religiile, dacă ar fi mai multe, ar fi <i>aceleași</i>; dar, pentru că e una, sunt diferite. Și unitatea „religiilor” se va vădi definitiv când fiecare om își va avea modul său propriu de apropiere către Dumnezeu, când Supremul se va dezvălui direct fiecăruia, fără precedența tradiției sau a experienței colective. Numai atunci va fi o reală participare colectivă în Suprem. Când fiecare își va avea modul propriu de apropiere, ritualul și dogma experienței sale religioase – atunci unitatea religiei va fi evidentă.</p> <p>Eliade 1932, p. 61 = 1991, pp. 59-60 = 2003, pp. 61-62.</p>
<p>[f. 10r] 14. Misterul nu e ignorare, non-cunoștință – ci „revelația neînțelegerii”, adică nemijlocita întâmpinare a <i>realului</i>. Să mă explic: [f. 11r] toți știm ce e moartea și că niciunul nu vom scăpa. Totuși, în fața morții, imediate, reale, ireversibile, a unuia care ne e drag – „cunoștința” se transformă în neînțelegere, în mister. Ignoranța e o stare difuză, e o relație variabilă, capabilă să se atenueze sau să se curme. Misterul e un fapt real, consistent, inasimilabil, transcendent.</p>	<p>Misterul nu e o non-cunoștință, o ignorare – ci revelația neînțelegerii, adică nemijlocită întâmpinare a realului. Ignoranța e o stare difuză, e o relație variabilă, aptă de a fi atenuată sau curmată. Misterul e un fapt real, transcendent, ireversibil și inasimilabil.</p> <p>Eliade 1932, p. 9 = 1991, pp. 12-13 = 2003, p. 9.</p>

<p>[f. 19r] 23. Spiritul chronologic, adică instinctul de a socoti timpul răsfrânt în istorie – iar nu manifestat etern în Creație, uniform, aş spune static – e condiționat, îndeobşte, de două principii: 1) Creație (cosmică, la Semiți și la Chinezi; istorică lumească la Romani, „zidirea Romei”) 2) Revelație. De aceea Indienii sunt complet lipsiți de spiritul chronologic; pentru că Creația lor e periodică, ritmică, infinită, nu <i>istorică</i>, nu eveniment unic și definitiv; iar Revelația e permanentă, începând prin Vede și și repetată prin Avatari; o neconținută osmoză între umanitate și divin. Iar Arabii – cari au împrumutat totul și n-au creat nimic, se bucură de mai multă atenție în istoria culturii, tocmai pentru că, fiind monoteiști (Creație isto-[f. 19r]-rică, Revelație profetică unică) participă la spiritul cronologic al înregistrării corecte ~~Iar în gândirea religioasă ebraică abundă certitudinile asupra originilor și constituției Lumii și idei nesigure și triste a tuturor fazelor dezvoltării islamismului.~~ Evident, orice încercare simplistă de a judeca o cultură sau un popor ~~sunt~~ e caducă. De aceea liniile acestea n-au pretenție de universalitate. Totuși, ele sînt adevărate. Trebuie să ne învățăm a pricepe că sunt adevăruri parțiale, care explică anumite serii de lucruri, și nu explică altele. Sunt adevăruri valabile numai ~~la~~ pentru anumite ordine. Singur adevărul metafizic e universal, de sine stătător. Dar greșeala culturii moderne e de a dilata un adevăr parțial până ce atinge proporții grotești, încercând de a explica prin el totul și toate (materialismul istoric, psiho-fiziologia vieții sufletești, psihanaliza, bergsonismul, relativismul).</p>	<p>Spiritul chronologic, adică instinctul de a socoti timpul răsfrânt în istorie – iar nu manifestat etern în Creație, uniform, aş spune static – e condiționat îndeobşte de două principii: 1) Creație (cosmică la semiți și la chinezi; lumească la romani, „zidirea Romei”). 2) Revelație. De aceea, indienii sunt complet lipsiți de spiritul chronologic; pentru că Creația lor e periodică, ritmică, infinită, nu <i>istorică</i>, nu un eveniment unic și ireversibil; iar Revelația e permanentă, începând prin Vede și repetată prin Avatari, o continuă osmoză între umanitate și divin. Iar arabii – cari au împrumutat totul și n-au creat nimic – se bucură de mai multă atenție în istoria culturii, tocmai pentru că, fiind monoteiști (Creație unică, Revelație istorică unică) participă la spiritul chronologic și au înregistrat corect toate fazele dezvoltării islamismului. Firește, orice încercare simplistă de a judeca o cultură sau un popor e caducă. De aceea, rândurile acestea nu au pretenție de universalitate. Totuși, ele sunt adevărate. Trebuie să ne învățăm a pricepe că există adevăruri parțiale, care explică anumite serii de lucruri și nu explică altele. Sunt adevăruri valabile numai pentru anumite ordine. Singur adevărul metafizic e universal și de sine stătător. Dar viciul culturii moderne e de a dilata un adevăr parțial până ce atinge proporții grotești, încercând de a explica prin el totul și toate (materialismul istoric, psiho-fiziologia vieții sufletești, psihanaliza, bergsonismul, relativismul etc.). Eliade 1932, pp. 80-82 = 1991, pp. 77-78 = 2003, pp. 82-83.</p>
<p>[f. 20r] 25. Teoria influenței e o teorie-superstiție solemnă, cu o etică precisă și un registru larg de nuanțe. Se vorbește despre influențe de la un autor la altul, de la gânditor la gânditor, sau influențe de școli, de curente. E o concepție materială, de o corporalitate opulentă, a sp experiențelor spirituale. Mi se pare că se întâlnește și aici cea feroce eroare a „originalității” în sens de suprastatură individuală, o descoperire a Renașterii și [f. 21r] a Reformei. Dar despre eroarea „originalității” am scris în altă parte. Ceea ce mă uimește în teoria influenței (pentru că, fiind un sistem cu o etică, poate fi numită astfel teorie), e faptul că oameni cu o inteligență sigură pot crede în posibilitatea de asimilare și copiere a ideilor și a intuițiilor; iar și că această copiere a ideilor și a intuițiilor se realizează exterior. Lucrurile stau astfel: 1) ori cel care împrumută e prost stupid, și atunci ceea ce a împrumutat e inutil; – 2) ori are o indiscutabilă gândire proprie, și aceasta nu poate fi „influențată”, ca un obiect fizic, ci numai descoperi în intuiția și gândirea altuia propriile sale ~~gândiri sau intuiții~~ orientări și îndoieli exprimate mai coerent, perfect. Totul, – și materialul indistinct<, > și valoarea dată lui de conștiință, – era deja acolo. „Influența”, în cel mai bun caz, n-a făcut decât să accelereze cristalizarea sau să ajute escaladarea [f. 22r] anumitor dificultăți. În cele mai multe cazuri, însă, chiar acest ajutor e imaginar; aparține autosugestiei; căci conștiința care nu are încă puterea sau curajul de a lua o atitudine, se bucură că o găsește de-a gata în altul; e, într-un anumit sens, o abdicare <de> la responsabilitate, proces inconștient care dă seama de idolatria modernă a „autorităților”.</p>	<p>Teoria influenței e o superstiție solemnă, cu o etică precisă și un registru larg de nuanțe. Se vorbește despre influențe de la un autor la altul, de la gânditor la gânditor, sau influențe de școli, de curente. E o concepție fizică, aproape corporală, a experiențelor spirituale. Mi se pare că se întâlnește și aici cea feroce eroare a „originalității”, o descoperire a Renașterii și a Reformei. Ceea ce mă uimește în teoria influenței (pentru că, fiind un sistem cu o etică, poate fi numită teorie) e faptul că oameni cu o inteligență sigură cred în posibilitatea de asimilare sau copiere a ideilor și intuițiilor; mai mult, ei cred că această copiere se realizează exterior. Lucrurile stau astfel: 1) ori cel care împrumută e inert, și atunci ceea ce a împrumutat e inutil; 2) ori are o indiscutabilă gândire proprie, și aceasta nu poate fi „influențată” ca un obiect fizic. El poate numai descoperi în intuiția și gândirea altuia propriile sale orientări și îndoieli, exprimate mai coerent. Dar materialul indistinct al experienței, cât și valorile acordate acestuia de către conștiință – se aflau deja; „influența”, în cel mai bun caz, n-a făcut decât să accelereze cristalizarea sau să ajute depășirea anumitor dificultăți. În cele mai multe cazuri însă, chiar acest ajutor e imaginar; aparține autosugestiei. Conștiința, care nu are încă puterea sau curajul de a lua o atitudine, se bucură că o găsește de-a gata în altul; e, într-un anumit sens, o abdicare de la responsabilitate, proces inconștient care dă seama de idolatria modernă a „autorităților”. Eliade 1932, pp. 82-83 = 1991, pp. 77 = 2003, pp. 83-84.</p>

<p>[f. 23r] Marile sisteme de gândire nu dispar prin critică sau prin discuții – ci cad odată cu creația altui sistem de gândire. Și primul era, însă, logic, coerent și demonstrabil. Oamenii vedeau perfect cu acel sistem. Dacă a întâmpinat critici, ele nu l-au putut zdruncina. Istoria științelor ne învață acest important fapt: că numai o nouă creație, uno nouă metodă, poate avea rezultat – iar nu critica. Oamenii trebuie să vadă. D.<e>p.<ildă> cât de coerentă era geome cosmografia sau celelalte teorii fizice din antichitate. O reformă a metodologiei științei și culturii nu va fi posibilă prin critică, arătându-le ineficiențele și contradicțiile. Reforma va veni când li vom da o nouă metodă, prin care să poată vedea și înțelege mai mult și mai just.</p>	<p>Sistemele de gândire nu dispar prin critică sau prin discuții, ci cad odată cu creația altui sistem de gândire. Și primul era însă logic, coerent și demonstrabil. Oamenii vedeau perfect cu acel sistem. Dacă a întâmpinat critici, ele nu l-au putut zdruncina. Istoria științelor ne învață acest important fapt: că numai o nouă creație, o nouă metodă, poate avea rezultat – iar nu critica celor vechi. Oamenii trebuie să vadă altfel. Critica cosmografiei geocentrice sau a celorlalte teorii „false” din Antichitate nu a condus la nimic, tocmai pentru că ele erau coerente, clarvăzătoare. O reformă a metodologiei științei și culturii moderne nu va fi posibilă prin critică, arătându-li-se insuficiențele și contradicțiile. Reforma se va împlini prin crearea unei noi metode, mai ample și mai justificabile, prin care oamenii să poată vedea și înțelege mai mult decât prin metodele actuale. Eliade 1932, p. 80 = 1991, pp. 77 = 2003, pp. 81-82.</p>
--	--

B. Fragmente din caietul *Monstrul no. 1* preluate în *Soliloquii* | *Solilocvii* (1932 | 1991 | 2003).

- pasaje marcate în caiet cu un *x* redactat cu creion

albastru sau cu cerneală neagră.

○ pasaje marcate cu creion albastru pentru a fi preluate în alte lucrări („Pseudo-Indika” și *Asceză*), dar transpuse parțial și în *Soliloquii*.

Caietul II, <i>Monstrul no. 1</i> (1930)	<i>Soliloquii</i> 1932 <i>Solilocvii</i> 1991 2003
<p>[f. 2r] • Viața e contrazicere. Orice existență se conformează unor legi și, în același timp, infirmă alte legi. Planta se supune gravitației prin rădăcini, și se răzvrătește gravitației prin tulpină²⁰.</p>	<p>Și e firesc că orice creștere e o contrazicere. Viața însăși; căci orice formă a existenței se conformează unor legi și, în același timp, infirmă alte legi. Planta se supune gravitației prin rădăcini și se răzvrătește gravitației prin tulpină. Eliade 1932, 12-13 = 1991, 16 = 2003, 12-13.</p>
<p>[f. 16r] Ce e arta, dacă nu transcenderea obiectului? E proiectarea lui în altă dimensiune – creaturalul, magica realizare, liberarea. E o dimensiune greu de specificat, a cărei intuiție nu involvă numai arta, plastica, ci dansul, muzica. De comparat cu religia. Vezi notele precedente (1928-29) asupra <i>Rădăcimilor magice</i>. Ceea ce caracterizează omul, îl definește față de animale și față de D<umne>zeu (dacă presupunem că există) – e instinctul său de transcendere, setea de a se libera de sine, de a trece în altul, de a rupe fierul individualității. De aici originile sociale ale artei. De aici visul, supapă a setei de transcendere²¹.</p>	<p>Ceea ce caracterizează omul și îl definește față de celelalte regnuri și față de Dumnezeu – e instinctul său de transcendere, setea de a se libera de sine și de a trece în altul, nevoia urgentă de a rupe cercul de fier al individualității. Visul, supapă de siguranță a setei de transcendere; arta, magia, dansul – iar pe de altă parte dragostea și mistica – mărturisesc din atâtea unghiuri diferite instinctul fundamental și ursit al firii omenești: ieșirea din sine, contopirea cu altul, fuga de singurătatea limitată, avântul către o libertate perfectă în libertatea celui alt. Mi se pare că arta nu e altceva decât o magică transcendere a obiectului, proiectarea lui în altă dimensiune, liberarea lui prin magică realizare, prin „creare”. E o dimensiune anevoie de specificat, a cărei intuiție nu involvă numai plastica, ci și dansul, și muzica. Dar intuiția ei provoacă ceea ce se numește emoție estetică, care nu e altceva decât o bucurie magică, de victorioasă rupere a cercului de fier. [...]</p>
<p>[f. 30r] S-ar putea spune că sentimentul „creatural” încercat în ecuația estetică, în fața unei opere de artă – (artă, adică proiectare, magie), în fața unuia care a izbutit să se <i>dea, altuia</i>, – e sentimentul de satisfacție globală și minunare pentru că a rupt cercul metalic al individualității, al izolării²².</p>	<p>O emoție de natura <i>creaturalului</i> ottonian²³, dar cu această deosebire: în timp ce sentimentul creatural, pe care îl experimentează omul în orice emoție religioasă, revelează dependența lui de Dumnezeu ca o creatură a Sa – în emoția artistică sentimentul predominant e altul: bucuria că <i>un om</i> a creat, a imitat opera lui Dumnezeu, s-a mântuit de stărpiciunea ursită, a rupt acele ziduri ale neputinții, ale limitării. Eliade 1932, 47-48 = 1991, 47-48 = 2003, 47-48.</p>

<p>[f. 18r] • 29 iulie. Ortodoxia, de orice fel, are o poziție fermă când e pusă într-o adunare de religii streine. Ea nu spune „respect credința tuturor” pentru că orice altă „credință” e pentru ortodoxie „necredință”. Aceasta e marele său merit: ireductibilitatea la polimorfie religioasă, intoleranță, revelația. Aceste caractere păstrează nealterat tezaurul de sacralitate – desigur irațional, fiind revelat și transmis carismatic – care, altminteri, prin „teozofii” și reforme se debilitază, se atomizează, se rânzește²⁴.</p>	<p>Ortodoxia, de orice fel, are o poziție fermă când întâmpină alte religii streine. Ea nu spune „respect credința tuturor”, pentru că orice altă credință e pentru ortodoxie „necredință”. Acesta e marele său merit: ireductibilitatea la polimorfie religioasă, intoleranța susținută de revelație. Acest caracter păstrează nealterat tezaurul de sacralitate (desigur <i>irațional</i>, fiind revelat și transmis carismatic) care, altminteri, prin teozofii și reforme se debilitază, se atomizează, se rânzește. Eliade 1932, 65-66 = 1991, 63 = 2003, 66.</p>
<p>[f. 19r] • Numai nebunii și sfinții nu se contradic. Cei din urmă participă la Absolutul revelat prin Grație, prin dragoste. Cei dintâi sunt monoideici, adică strict logici, constructiv-liniar-evolvând. Non-contradicția e acceptabilă numai într-un singur fel de nebunie: dragostea, dragostea nu admite schimb, adică contradicție, pentru că ea e o relație absolută și sui generis (self-standing). E nebunie întrucât realizează identitatea calitativă a două cantități: $a = b$; relația aceasta poate neglija toate ansamblurile de numere. Rămâne și există ca atare, într-un spațiu special, ignorând existențele din alte spații. Revelându-se, există chiar după ce <i>psihologicește</i> (nu metafizic) dragostea dispăre (schimb, oboseala). Aceasta se datorește imperfecției dragostei umane (<i>incarnate</i>, nu <i>întrupate</i>). Dar faptul că dragostea trece nu e un motiv să ne îndoim de realitatea ei obiectivă, absolută. Am văzut [f. 19v] o singură dată Himalaya, dar am motive să mă îndoiesc de existența ei acum. „Farmecul” unei simfonii; de ce să-l socotim „farmec” pentru că trece? Pasagerul marilor emoții e dovadă de limitările umane, nu de micimea lor ca emoții (revelații nemijlocite)²⁵.</p>	<p>Numai nebunii și sfinții nu se contradic. Cei din urmă participă la Absolutul revelat prin Grație, prin dragoste. Cei dintâi sunt monoideici, adică strict logici, constructiv-liniar-evolvând. Non-contradicția e acceptabilă numai într-un singur fel de nebunie: dragostea. Dragostea nu admite schimb, adică contradicție, pentru că ea e o revelație absolută și sui generis, de sine stătătoare. E nebunie, întrucât realizează identitatea calitativă a două cantități: $a = b$; relația aceasta poate neglija toate celelalte ansambluri de numere posibile. Rămâne și există ca atare, într-un spațiu special, ignorând existențele din alte spații. Revelându-se, există chiar după ce <i>psihologicește</i> (nu metafizic) dragostea dispăre (schimb psihic, oboseală carnală). Aceasta se datorește imperfecției dragostei umane, care e <i>incarnată</i>, nu <i>întrupată</i>. Dar faptul că dragostea trece nu e un motiv să ne îndoim de realitatea ei obiectivă, absolută. Am văzut o singură dată Himalaya, dar nu am să mă îndoiesc de existența ei, acum. „Farmecul” unei simfonii; de ce să-l socotim „farmec” (încântare pasageră, autoiluzie) pentru că trece? Pasagerul marilor emoții e dovadă de limitările umane, nu de micimea emoțiilor. Eliade 1932, 63-64 = 1991, 61 = 2003, 63-64</p>
<p>[f. 20r] P. nataraj Oamenii sunt indispuși, congestionați, viciați de mișcări; ele sunt aidoma, mecanice, striate. Oamenii nu știu a respira; de aceea ritmul e grotesc. Prin acordarea respirației cu un ritm prim, cosmic – greutatea, bolovăneala densă a trupurilor se atenuează. Dansul, cale de înțelegere metafizică. Dansul: sacrificiu, ofertă sau cerere, asimilare simptomatică. Dansul metalelor în China. Dansul religios: retrăirea zeului. Dansul mistic: transsubstanțializare; timpul ajunge instrument al ritmului²⁶.</p>	<p>Dansul răspunde, însă, cu totul instinctului de rupere a cercurilor individualității, de integrare, de participare; iar dacă aceasta nu se poate, cel puțin de armonie cu un ritm mai sigur. Ceea ce e obsedant pentru om și îl face neconținut atent la limitarea lui – e caracterul dezordonat al mișcărilor sale. Oamenii sunt indispuși, congestionați, viciați din cauza mișcărilor: ele sunt aidoma, mecanice, striate sau amorfe – dar lipsite de un ritm însuflețitor. Oamenii, ca să spunem totul, nu știu să respire; de aceea ritmul lor e grotesc, de aceea mișcările lor sunt dezarticulate, dându-ți permanent impresia unei inerții de care nu știu cum să se scape. Eliade 1932, 50-51 = 1991, 51-52 = 2003, 51.</p>

<p>[f. 20v] Statisticitatea fenomenelor naturale, ele fiind periodice, ritmice. Ritmul e static; dansul static în tradiția indiană. Cosmosul, fiind armonic, etern, periodic – e static. Libertatea e o iluzie aparentă anumitor fenomene mentale. – Tendința de staticizare a mișcărilor prin ritm²⁷.</p>	<p>Există un extaz al dansului când mișcarea, transfigurată și repetată neconținut în același ritm – îți dă o senzație statică. Poate e un paradox, sau poate e o taină; dar orice mișcare tinde, prin ritm, la staticizare. Te întrebi, atunci, dacă „libertatea” nu e o iluzie aparentă anumitor fenomene mentale; te întrebi, mai ales, dacă însăși fenomenele naturale nu tind către static prin periodicitatea lor bine fixată, prin ritmul lor monoton și etern. Căci există o periodicitate a fenomenelor naturale și ea se răsfrânge din lumea cosmică în cea geofizică, în lumea vegetală, în lumea organic-animală și chiar în fazele unei infecții patologice. [...] Atunci ar fi interesant de constatat ce admirabilă intuiție se găsește în cosmogonia indiană, „dansul static” și ce plină de înțeles ar fi concepția ortodox-bizantină a cosmosului. Eliade 1932, 51-52 = 1991, 51 = 2003, 51-52.</p>
<p>[f. 22r] • 12 august (pentru scrisoarea răspuns lui Gh. Andrieșescu) Misterul nu e ignorare, non-cunoștință – ci „revelația neînțelegerii”, adică nemijlocita întâmpinare a <i>realului</i>. Să mă explic: toți știm ce e moartea și că niciunul nu vom scăpa. Totuși, în fața morții, imediate, reale, ireversibile, a unuia care ne e drag – „cunoștința” se transformă în neînțelegere, în mister. Ignoranța e o stare difuză, e o relație variabilă, capabilă să se atenueze sau să se curme. Misterul e un fapt real, consistent, inasimilabil, transcendent²⁸.</p>	<p>Toți știm că vom muri, și cunoștința aceasta e atât de certă, încât nu ne mai înspăimântă; e o lege, o abstracțiune. Și totuși, când acest mit se realizează, concret și imediat, când cineva drag moare – mitologia morții se sfarmă într-o experiență nudă și intraductibilă, cunoștința noastră despre moarte se revelează mister, pentru câțiva timp înțelegerea ajunge întunec. [...] Misterul nu e o noncunoștință, o ignorare – ci revelația neînțelegerii, adică nemijlocită întâmpinare a realului. Ignoranța e o stare difuză, e o relație variabilă, aptă de a fi atenuată sau curmată. Misterul e un fapt real, transcendent, ireversibil și inasimilabil. Eliade 1932, 8-9 = 1991, 12-13 = 2003, 8-9.</p>
<p>[f. 24r] • 24 august Puritatea nu se poate comunica, nu se poate recunoaște. Totul e forma purității. Oricine, vicios în trecut, poate mima puritatea pur formală. Nu există posibilitatea de control, de a <i>atinge</i> direct, suflet la suflet, puritatea. Scenele dintre două suflete se creează prin sugestii, vorbe, mediu. Forma satisface. Organică necesitate a conștiinței: exprimarea în forme, flatante și autoflatante. Provizorie iluzie. Creație. Puritatea e inutilă. Singurul ei rost: posibilitatea comunicației nemijlocite, recunoașterea obștească cum se recunoaște un obiect evident. Dar nu e așa. Nici nebunie nu e, pentru că în renunțarea care o determină se poate strecura slăbiciune, incapacitate, insuficiență vitală, lipsă de imaginație etc. Renunțare fără luptă? Lupta adevărată e numai cu și prin păcat. Există, totuși, o prețuire a purității. În ceasurile [f. 25r] de confesiune între suflete cari se iubesc, cei impuri (cari mimează) sunt oricând în primejdie de a se descoperi, printr-o nebunie, printr-un urlat al sufletului. Asemenea confesiuni ale păcatelor sunt încercări de depășire a individualității, a cercului de fier. De la rău la bine, saltul e calitativ, e revelație, – și înseamnă depășire individuală. Confesiunea: participare la sacralitate. Acesta este singura calitate a purității. Dar numai când persoana căruia se face confesiunea e dedesubtul unei înțelegeri mistic-teologice și aprecieri a confesiunii²⁹.</p>	<p>Puritatea nu se poate comunica, nu se poate recunoaște. Totul poate lua forma purității. Oricine, vicios în trecut, poate mima puritatea pur formală. Nu există posibilitate de control, putința de a atinge direct, suflet de suflet, puritatea. Scenariul dintre două suflete se creează prin sugestii, prin vorbe, prin atmosferă (milieu). Forma satisface. Organică necesitate a conștiinței: exprimarea în forme flatante și autoflatante. Provizorie iluzie. Creație. Puritatea e inutilă. Singurul ei rost: posibilitatea comunicației nemijlocite, recunoașterea obștească, așa cum se recunoaște un obiect evident. Dar nu e așa, pentru că e intransmisibilă. Și nici nebunie nu e, pentru că în renunțarea care o determină se pot strecura slăbiciune, incapacitate, insuficiență vitală, lipsă de imaginație etc. [Există, totuși, o prețuire a purității. În ceasurile confesiunii, între suflete cari se iubesc, cei impuri – cei cari mimează puritatea – sunt oricând în primejdie de a se descoperi, printr-o nebunie, printr-o rănire a sufletului. Asemenea confesiuni sunt încercări de depășire a individualității. De la rău la bine, saltul e calitativ, e revelație, și înseamnă depășirea individului. Confesiunea: participarea la sacralitate. – Aceasta e singura calitate a purității]. Eliade 1932, 32-33 = 1991, 34 = 2003, 33-34.</p>

<p>[f. 31r] Când o virtute sau un adevăr se pierde, nu sunt înlocuite întotdeauna cu un viciu sau o falsitate (logică, metafizică, istorică) – ci cu o virtute <i>funcțional</i> greșită, cu un adevăr <i>funcțional</i> greșit. Orice iluzie își are obârșia și justificarea într-un adevăr rău înțeles. Orice viciu e produs de o răsturnare alterare de în a perspectivei virtuții. Dar cu <i>funcționarea</i> iluzorie a adevărului, virtuții, etc. – e mai greu de observat falsitatea și mai greu de găsit originile. De pildă, virtutea seriozității în judecata unui fapt – în timpurile moderne e funcțional deplasată. Suntem serioși acolo unde ar trebui să fim sceptici sau pasageri. Suntem serioși asupra unor probleme iluzorii: crizele politice, decadența Occidentului, censul populației, ultimele cărți franceze, filosofia contemporană etc. – Suntem neserioși asupra unor probleme esențiale: fericirea, virtutea [f. 32r] speranței, amuzamentele, cinematograful etc. Cinematograful cultivă cea mai onorabilă facultate a omului: fantezia, activitatea fantastică, aventura, paradoxala rupere de cotidian și trăirea într-o lume feerică. Filmele ar trebui discutate, comentate, promovate, perfecționate. Nu trebuie să le criticăm esteticește sau „spiritualicește”, ci să le amplificăm substanța fantastică. Ele sunt romanța și cavalierismul epocii moderne. Ele satisfac setea de fantastic, de creație a unei lumi ideale donquichotești – fără morală și fără eroism, poate, dar nu mai puțin fecundă în sugestii, în excitarea imaginației. Ar trebui să fim mai serioși asupra altor virtuți: caritatea, de pildă. Nu trebuie să cerem înlăturarea cerșetorilor. Ei sunt judecătorii creștinismului cotidian³⁰ .</p>	<p>Când o virtute sau un adevăr se pierde, nu sunt înlocuite întotdeauna cu un viciu sau o falsitate (logică, metafizică, istorică), ci cu o virtute <i>funcțional</i> greșită, cu un adevăr <i>funcțional</i> greșit. Orice iluzie își are obârșia și justificarea într-un adevăr rău înțeles. Orice viciu e produs de o alterare a perspectivei virtuții. Dar cu <i>funcționarea</i> iluzorie a adevărului, virtuții etc. – e mai greu de observat falsitatea și mai greu de găsit originile. De pildă, virtutea seriozității în judecata unui fapt – în timpurile modeme e funcțional deplasată. Suntem serioși acolo unde ar trebui să fim zeflemitori sau pasageri. Suntem serioși asupra unor probleme iluzorii: crizele politice, decadența Occidentului, censul populației, ultimele cărți apărute, filosofia contemporană etc. Suntem însă neserioși asupra unor probleme esențiale: fericirea, speranța, amuzamentele, cinematograful etc. Cinematograful cultivă cea mai onorabilă facultate a omului: fantezia, activitatea fantastică, aventura, paradoxala rupere de cotidian și trăirea într-o lume feerică. Filmele ar trebui discutate, comentate, promovate, perfecționate. Nu trebuie să le criticăm esteticește sau „spiritualicește”, ci să le amplificăm substanța fantastică. Ele sunt romanța și cavalierismul epocii modeme. Ele satisfac setea de fantastic, de creație a unei lumi ideale, don quichotești – fără morală și fără eroism, poate, dar nu mai puțin fecundă în sugestii, în viață fantastică. Ar trebui să fim mai serioși asupra virtuții; caritatea, de pildă. Nu trebuie să cerem înlăturarea mizeriei, evacuarea cerșetorilor. Ei sunt judecătorii creștinismului cotidian, trimiși sau purtători inconștienți ai îndurărilor. Eliade 1932, 68-69 = 1991, 66-67 = 2003, 69-70.</p>
<p>[f. 33r] ○ Pentru că, pentru un indian, liberarea, independența, <i>svaraj</i> (în metafizică și morală, <i>mukti</i>) nu poate fi dăruită, nici de cel apropiat, nici de un strein. Ea e o chestiune personală, condiționată de ecuația karmică a individului sau a rasei³¹.</p>	<p>În India, orice individ e antrenat într-o ecuație karmică din care nu-l poate libera nimeni alt decât el însuși. Karma fiind o lege cosmică și impersonală, zeii sunt neputincioși. Dar înțelepciunea și voința omului nu e cu desăvârșire neputincioasă. Ele trebuiesc, însă, cultivate; asceza și metafizica – mai întotdeauna interdependente – conduc omul cu adevărat viril la liberarea finală. Eliade 1932, 40-41 = 1991, 41 = 2003, 42.</p>
<p>[f. 34r] ● Valoarea ortodoxiei: submitere, asceză. Toate religiile coerente au valoarea lor permanentă în experiența revelației (Christos și mântuirea prin imitatio; Mohamed și mântuirea prin submitere; India și soteriologia gnostică revelată în identitatea ātman-brahman, etc.) și repetarea ei prin asceză (monahism, etc; zikr; yoga). Dogmele sunt părțile lor caduce, deoarece sunt limitate și condiționate de nu de experiența Divin orientat către Om, ci de reacțiunea (idiosincrazia) omului asupra acestei experiențe. O dogmă valorează atât timp cât e prim-motor al unei ceremonii rituale; altminteri, teologia se transformă în mitologie, iar ceea ce era rit ajunge ritualism. De altfel, dogmele evoluționează și, privitye istoric, sunt tranziente. Dar valoarea lor rituală e permanentă, întrucât poate fi experimentată, așadar reproducă și vivificată la infinit. Dogma ca atare, adică un adevăr ce încearcă să fie absolut, deși nu e decât traducerea unei experiențe – depinde de psihologia și mediul social al legislatorului. E o funcțiune a posibilităților lui de traducere extravertă a unor experiențe introverte³².</p>	<p>Valoarea ortodoxiei: submitere, asceză. Toate religiile coerente au valoarea lor permanentă în experimentarea revelației (Christos și mântuirea prin imitatio; Mohamed și mântuirea prin submitere; India și soteriologia gnostică revelată în identitatea ātman³²-brahman etc.) și repetarea ei concretă prin asceză (monahism etc.; zikr; yoga). Dogmele sunt părțile lor caduce, deoarece sunt limitate și condiționate nu de experiența „divin orientat către om”, ci de reacțiunea (idiosincrazia) omului asupra acestei experiențe. O dogmă valorează atâta timp cât e prim-motor al unei ceremonii rituale; altminteri, teologia se transformă în mitologie, iar ceea ce era rit (contact nemijlocit) ajunge ritualism (cadre vacue). De altfel, dogmele evoluează și, privitye istoric, sunt tranziente. Dar valoarea lor rituală e permanentă, întrucât poate fi experimentată, așadar reproducă și verificată la infinit. Dogma ca atare – adică un adevăr ce încearcă să fie absolut, deși nu e decât traducerea unei experiențe – depinde de psihologia și mediul social al legislatorului. E o funcțiune a posibilităților lui de traducere extravertă a unor experiențe introverte. Eliade 1932, 66-67 = 1991, 64 = 2003, 67.</p>

<p>[f. 34v] Iisus ar fi putut fi singurul îndreptățit să dea dogme absolute, dar el nu a dat, ci a lăsat pe fiecare să-și găsească dogmele proprii. Constructorii ortodoxiei sunt oameni remarcabili, dar nu pot câștiga absolutul dogmelor, căci el e dat numai de istorie, de un proces tranzitoriu. De aceea, singura valoare reală și eternă a unei dogme e posibilitatea sa ceremonială, rituală, ascetică³⁴.</p>	<p>Iisus ar fi putut fi singurul îndreptățit să dea dogme absolute, iar el nu a dat, ci a lăsat pe fiecare să-și găsească dogmele proprii. Constructorii ortodoxiei sunt oameni remarcabili, dar ei nu pot câștiga absolutul dogmelor, căci el e dat numai de istorie, de un proces tranzitoriu. De aceea, singura valoare reală și eternă a unei dogme e posibilitatea sa ceremonială, rituală, ascetică; posibilitatea de a se concretiza experimental, dramatic. Eliade 1932, 67 = 1991, 65 = 2003, 67-68.</p>
<p>[f. 35r] • Religiile pot fi clasificate sub două puncte de vedere: idealul lor – și realizările lor. Ceea ce propun și presupun; ori ceea ce e asimilabil de către credincioși, permează viața lor familiară și civilă, ajută fructificarea lor intimă. – Compară de pildă „idealul” vieții religioase babiloniene cu „idealul” buddhist³⁵.</p>	<p>Religiile pot fi clasificate din două puncte de vedere: idealul lor – și realizările lor. Ceea ce propun și presupun; ori ceea ce e asimilabil de către credincioși, permează viața lor familiară și civilă, ajută fructificarea lor intimă. Compară, de pildă, „idealul” vieții religioase babiloniene cu „idealul” buddhist. Eliade 1932, 66 = 1991, 63-64 = 2003, 66.</p>
<p>[f. 37r] Ca să înțeleg „armonia”: E Există o structurală corespondență între constituția și sufletul universului, pe deoparte, viața și sufletului omului, de cealaltă parte. Armonia sferelor e tipul perfecțiunii eterne, căci totul e ritmic și neschimbător. De aceea gnosticiei și nenumărate alte școli judecă și valorifică ascensiunea virtuților sufletești în termeni de ierarhie siderală. În gnoză: a dansa cu sferele înseamnă a asimila virtuțile cerești, a se îndumnezei prin sorbirea ritmului. Sufletul „în exil” e sufletul nearmonic, rătăcit, lăsat forțelor anarhice, inumane. „Păcatul” înseamnă în grecește „a greși ținta” (un arcaș care nu izbuteste să lovească inima țintei), adică nearmonie cu ritmul firesc, cosmic, uman – virtutea. A fi virtuos înseamnă a fi „natural”, uman, subsumat „tipului”, iar nu o varietate egocentrică. Virtutea e corolarul înțelepciunii; a înțelege o ierarhie de valori înseamnă a o asimila³⁶.</p> <p>[f. 38r] În tradiția indiană <i>avidyā</i>, „ignoranța metafizică” (ceea ce se referă la principii și la realitatea ultimă) înseamnă „sucit”, adică ne-real, alter-at, ne-natural. Iar întoarcerea la natură e restaurarea armoniei, adaptarea la structura firească a lumii-versus-suflet. „Împăcarea” sufletului păcătos prin ritual (prin scheme ritmice), prin dans, muzică, orice experiență care poate provoca asimilarea ritmului firesc, armonic³⁷.</p>	<p>S-ar putea spune atunci că există o structurală corespondență între constituția și sufletul omului, pe de o parte, viața și sufletul universului, de cealaltă parte. Armonia sferelor e tipul perfecțiunii eterne, căci totul e ritmic și neschimbător. De aceea gnosticiei și nenumărate alte școli judecă și valorifică ascensiunea virtuților sufletești în termeni de ierarhie siderală. În gnoză, „a dansa cu sferele” înseamnă a asimila virtuțile cerești, a se îndumnezei prin sorbirea (inspirarea) ritmului. Sufletul „în exil” e sufletul nearmonic, rătăcit, lăsat în voia forțelor obscure și anarhice, inumane. Păcatul înseamnă, etimologic (în grecește), „a greși ținta” (un arcaș care nu izbuteste să străpungă cu săgeata inima țintei), adică nepotrivire cu virtutea umană, un gest inarmonic, în afara ritmului firesc. A fi virtuos înseamnă a fi „natural”, uman, subsumat tipului – iar nu o varietate egocentrică, incoherentă. De aceea, virtutea e corolarul înțelepciunii, căci a înțelege o ierarhie de valori înseamnă în același timp a o asimila. În tradiția indiană <i>avidyā</i>³⁸, „ignoranța metafizică” (ceea ce se referă la principii și la realitatea ultimă), înseamnă „sucit”, adică nereal, alterat, nenatural. Iar întoarcerea la natură e restaurarea armoniei, adaptarea la structura firească a lumii-versus-suflet. „Împăcarea” sufletului păcătos prin ritual (scheme ritmice), prin dans, prin muzică, adică experiențe cari pot provoca asimilarea ritmului firesc, instaurarea armoniei. Eliade 1932, 53-54 = 1991, 53 = 2003, 53-54</p>
<p>[f. 45r] Dacă mă întreb și reflectez, adânc, sincer, în solitudine: care e sensul existenței? – găsesse întâlnesc un singur răspuns: de a-i găsi un sens³⁹.</p>	<p>Plecând de la cuvântul unui om de spirit că singurul sens al existenței e de a-i găsi un sens – am adunat în caietul acesta o serie de reflecții și de îndoieli a căror unică valoare e sinceritatea lor, nudă, nestilizată, așadar nealterată. Eliade 1932, 7 = 1991, 11 = 2003, 7.</p>
<p>[f. 45r] A suprima, a refuza, a ignora sau a renunța nu înseamnă nimic. [f. 46r] A integra toate aceste experiențe haotice, a le rânduia organic, a le cosmiza – aceasta înseamnă mult mai mult. [...] Păcatul cel mai mare: a se refuza armoniei, a trăi inarmonic, abstract, ireal. Virtutea: realitate, armonie. Păcatul: incoerență, rătăcire, renunțare la voința de a fi altul, mai bun și mai concret⁴⁰.</p>	<p>A suprima, a refuza, a ignora sau a renunța nu înseamnă nimic. Cealaltă cale e ispitoare: a integra toate aceste experiențe haotice, a le rânduia organic, a le cosmiza. Păcatul cel mai greu e a se refuza armoniei, a trăi incoherent, bicisnic, abstract, ireal; după cum virtutea e armonie și realitate. Păcatul: inconsistență, rătăcire, renunțare la voința de a fi altul, mai concret și mai împlinit. Eliade 1932, 18 = 1991, 21 = 2003, 18-19.</p>

<p>[f. 47r] Un anumit aspect al Satanei e creștin. De aceea Gide a atât de creștin. A ispiti Ispitirea, efortul de a face pe altul să iasă din sine, să se schimbe e dovada de o unei problematice și de unor instincte creștine. Ispitirea e – cel puțin pentru unul din membri factori – agonie, crucificare; sau, e încercarea binelui, adică verificarea lui prin rău. Ispitirea presupune credința în posibilitatea modificării sufletului; ceea ce care e iar această credință e piatra de căpătâi al creștinătății. Ceea ce e nou și formidabil în mesajul creștin e certitudinea convertirii, a transsubstanțializării. Iar ideea faptul convertirii, speranța sau tentația unei posibilități de schimbare calitativă – e ideea motrice care condiționează orice ispitire. De altfel, orice creștin cu înclinații prozelitiste – e un ispititor. Aș putea merge mai departe; ispitește pentru că e el însuși un convertit la monoteism, [f. 48r] la Christos, și are certitudinea absolută a adevărului unic, absolut. Monoteism, prozelitism, cu accesorii lor lui fanaticism și intoleranță – sunt strâns legate. Nu vei întâlni un misionar hindus – căci el India hindusul nu crede în posibilitatea convertirii, a transsubstanțializării, ci numai în ecuația lui individuală, în Karma sau în Grația lui D<umne>zeu (adesea condiționată ea însăși de Karma) care se pogoară direct, prin Iluminare. Nu vei întâlni misionarismul în adevărata, clasica Grecie⁴¹.</p>	<p>Un anumit aspect al Satanei e creștin. De aceea Gide e atât de creștin. Ispitirea, efortul de a face pe altul să iasă din sine, e dovada unei problematice și unor instincte creștine. Ispitirea e – cel puțin pentru unul din factori – agonie, crucificare; sau e încercarea binelui, adică verificarea lui prin rău. Ispitirea presupune credința în posibilitatea modificării sufletului; iar această credință e piatra de căpătâi a Creștinătății. Ceea ce e nou și formidabil în mesajul creștin e certitudinea convertirii, a transsubstanțializării. Iar faptul convertirii, speranța unei posibilități de schimbare calitativă – e ideea motrice care condiționează orice ispitire. De altfel, orice creștin cu aplecări prozelitiste e un ispititor. Aș putea merge mai departe; ispitește pentru că e el însuși un convertit la monoteism, la Christos, și are certitudinea absolută a adevărului unic absolut. Monoteism, prozelitism, cu accesorii sale fanaticism și intoleranță – sunt strâns legate. Nu vei întâlni un misionar hindus, căci hindusul nu crede în posibilitatea convertirii, a transsubstanțializării, ci numai în ecuația lui individuală, în Karma – sau în Grația lui Dumnezeu (adesea condiționată ea însăși de Karma) care se pogoară direct, prin Iluminare. Nu vei întâlni misionarismul în adevărata, clasica Grecie, nici în China. Eliade 1932, 64-65 = 1991, 62-63 = 2003, 64-65.</p>
<p>[f. 49r] ○ (Trecut în <i>Asceză</i>) Înțeleg prin renunțare renunțarea la limitele impuse din afară, din firea lucrurilor sau din obiceiurile oamenilor. Renunțarea nu e pasivitate sau resemnare, ci depășire glorioasă a limitelor cari încercuiau și umileau lucrul. De pildă dragostea senzuală; a renunța la ea nu înseamnă a practica asceză (în sensul comun al cuvântului; ~~nu în sensul meu~~ sensul ascezei în acest caiet e divers), ci înseamnă a integra senzualitatea în conștiința și voința ta; nu a te lăsa răpus de voluptate, ci a o stăpâni conștient și voluntar. Pentru că senzualitatea și e obscură și limitată, de aceea mesajul renunțării; și îndemnul la o senzualitate glorioasă, victorioasă, divină, fără robia spiritului, fără predominanța instinctelor, fără imperialismul carnal⁴².</p>	<p>În magie, aceasta înseamnă renunțarea la limitele impuse din afară, din firea lucrurilor sau din obiceiurile oamenilor. Nu e pasivitate sau resemnare – nu e în niciun caz ofrandă zeului – ci depășire glorioasă a limitelor cari încercuiau și umileau lucrul la care un mag s-a hotărât să renunțe. De pildă, în magie, asceza sexuală e cultivată provizoriu pentru energia psihică pe care o produce. Dar aceasta e o disciplină provizorie; țelul nu e puritatea, adică renunțare definitivă la sexualitate, ci integrarea senzualității în conștiința și voința operatorului. Un om natural e răpus de voluptate; voința îi e violentată de masa de senzații provocate din afară, conștiința îi e orbită. [Superb paradox al fericirii umane.] În magie, voluptatea e dobândită conștient și stăpânită voluntar. Pentru că senzualitatea e obscură și limitată, de aceea mesajul renunțării la umilințele ei – și îndemnul la o senzualitate glorioasă, victorioasă, divină (în înțeles magic; adică eroică), fără robia spiritului, fără oprimări obtuze și triste. Eliade 1932, 25-26 = 1991, 27 = 2003, 25-26.</p>

C. Fragmente din caietul *Monstrul no. 1* preluate în *Șantier* (1935).

<p>[f. 29r] Remarcabilă discuția lui Whitehead (<i>Process and Reality</i>, 294 ff.) asupra descoperirii lui Locke în ceea ce privește cele două specii de tranzitorietate: 1) concreșcența (procesul faptului individual, ce se realizează manifestându-se în forme ce se anulează sau se asimilează în serie); 2) tranzitorietatea propriu-zisă (pieirea faptului când procesul se termină; moarte – în timp ce în celalt caz era numai memorie). Observațiile în paranteze îmi aparțin. Pentru că și eu definisem experiența prin memorie sau transcendere (moarte). Evident, există – sau poate fi justificată prin experiența noastră directă – o altă transcendere, care, deși e <i>viață</i>, nu e concreșcentă și nu păstrează memorie. Dragostea sau contemplația metafizică și, desigur, a fortiori, experiența religioasă⁴³.</p>	<p>Ajunsesem, aproximativ, la două specii de tranzitorietate: 1) procesul faptului individual, ce se realizează manifestându-se în forme cari se anulează sau se asimilează de la sine; 2) pieirea faptului, când procesul se termină; moarte, în timp ce în celalt caz era numai memorie. Mi se pare că experiența se reduce (sau se definește) prin memorie sau transcendere (moarte). Evident, există – sau poate fi justificată prin experiența noastră directă – o altă transcendere, care deși e „viață”, nu e concreșcentă și nu păstrează memorie. (Dragostea, contemplația metafizică, experiența religioasă.) Ei bine, mirarea și furia, alături de entuziasmul meu, descoperind cam aceleași lucruri în <i>Process and Reality</i>, p. 297, a lui Whitehead. Ceea ce e amuzant: la rezultatul acesta ajunsese deja Locke... Aportul meu personal nu fusese decât discuția noțiunii de „memorie” față de „moarte”, și celelalte posibilități de transcendere – necunoscute lui Locke, vag situate în Whitehead. Eliade 1935, 233-234.</p>
--	---

D. Fragmente din caietul *Monstrul no. 1* preluate în articolul „Pseudo-Indika” (*Vremea*, 1932).

<p>[f. 21r] 11 august În India teologia e separată de Biserică. Propriu-zis, nu există autoritate ecleziastică supremă, ci tradiția instituțională (caste, familii). Omul e liber să gândească orice, numai să împlinească riturile. Aceasta e datoria socială, legătura între generații, continuitatea tradiției. Teologia e metafizică, și oricine o poate modifica sau respinge. Nu există persecuție religioasă, nici împotriva liber-cugetătorilor. Există însă boicotul asupra acelora cari, deși discreditează sau ignoră ostil riturile, tradițiile sociale – acceptă totuși să trăiască în societate. Ei nu pot fi primiți de comunitate. Sunt respectați când renunță la viața socială, și se fac <i>sannyasini</i>. În acest chip, totul e îngăduit – dacă omul știe să-și aleagă și să-și susțină calea. Perfect justificat, chiar boicotul. De amintit <i>Apologia lui Socrate</i> când el refuză fuga, deși e conștient de crima Atenienilor, pentru simplul motiv că trăind atâta vreme sub legile Atenei se implică acceptarea globală a lor⁴⁴.</p>	<p>În India, teologia e separată de Biserică. Propriu-zis, nu există autoritate ecleziastică supremă, ci tradiția instituțiilor (caste, familii etc.). Omul e liber să gândească orice, numai să împlinească riturile. Acestea constituie datoria socială, legătura între generații, continuitatea tradiției. Teologia nu are ce căuta în practica religioasă. Teologia e metafizică, și oricine o poate modifica sau respinge. Nu există persecuție religioasă, nici împotriva liber-cugetătorilor. Există însă boicotul acelora cari, deși discreditează sau ignoră ostil riturile și tradițiile sociale, acceptă totuși să trăiască în societate. Aceștia nu mai pot fi tolerați în sânul societății. Ei sunt respectați numai când, renunțând la rituri, renunță și la viața socială – și se retrag din lume, făcându-se <i>sannyasini</i>. Eliade 1932b, 7.</p>
<p>[f. 36r] Pseudo-Indika Desfășurarea și maturizarea sistemelor filosofice indiene se aseamănă istoriei științei (sau științelor) europene, iar nu a istoriei filosofiei europene. Filosofii indieni lucrează pe probleme date și completează, perfecționează, apără sistemul așa cum e expus de maestrul său. În Europa, dimpotrivă, deși influențele nu sunt absente, fiecare își creează sistemul său. Se cunosc cauzele acestui „personalism” ce caracterizează filosofia europeană. Dar e vrednic de remarcat caracterul tehnic, științific al „filosofiei” indiene. De fapt, mă întreb dacă termenul de „filosofie” poate fi aplicat în Orient. Pentru că „<i>daršana</i>” înseamnă cu totul altceva. Se poate vorbi de o „metafizică”, dar în sensul platonician, aristotelic al cuvântului. – ⁴⁵</p>	<p>Desfășurarea și maturizarea sistemelor filosofice indiene se aseamănă istoriei științelor europene, iar nu istoriei filosofiei europene. Gânditorul indian lucrează pe probleme date, nu inventează el problemele; completează, perfecționează, apără sistemul din care face parte, punând la punct cele scrise de maestrul său. În Europa, dimpotrivă, fiecare își creează sistemul său, încercând anularea predecesorilor, căutând cu orice preț o problemă nouă, nemaîntâlnită până atunci, sau un punct de vedere inedit, „original”, personal. Se cunosc cauzele acestui personalism ce caracterizează filosofia europeană [...]. E vrednic de remarcat caracterul tehnic, științific, al „filosofiei” indiene. [...] De fapt, mă întreb dacă termenul de „filosofie” poate fi aplicat just în Orient. <i>Daršana</i>⁴⁶ înseamnă cu totul altceva; înseamnă „ceea ce prin care se poate vedea”. Eliade 1932b, 7.</p>

E. Fragmentul despre „fapt”, preluat parțial, cu modificări majore, în conferința radiofonică despre contemplație din 27 iulie 1935, în articolul „Contemplația” din *Familia* (noiembrie 1935) și în *Fragmentarium* (1939).

<p>[f. 8r] Faptele nu dovedesc nimic, fiind sute de mii și participând la continuul vital-istoric pe care gândirea nu-l poate stăpâni. <i>Faptul</i> – e singurul care interesează, adică: realitatea perfect actualizată, printr-un privilegiu unic, realitatea global și esențial revelată printr-un joc de forțe al căror magnetism ne transcende – iar nu realitatea „faptelor”, cotidian și proteic consumată în același timp ce se revelează. Pentru că, repet, faptele sunt atât de greu de înțeles și cătimea lor atât de mare – încât orice atitudine fundată pe ele e, cel puțin, nestrategică. Toată activitatea noastră trebuie să se orienteze către căutarea și asimilarea – prin priză directă, înțelegere organică – faptului. De ce „faptul”? Pentru că totul alt e idee, fantezie sau fragment vital, obscur, caduc – și viața nu se poate funda pe simpla lor validitate. Înțeleg prin fapt contactul suprafiresc al intelectului [f. 9r] cu realitatea așa cum e; contact care nu e o revelație, care transcende experiența pentru că creează – prin simpla lui actualizare – forme noi și noi instrumente de asimilare a Realului. Contact care poate fi dragostea, sentimentul morții (îndurat prin pieirea cuiva drag), frica sau o experiență religioasă⁴⁷.</p>	<p>Răspunsul la asemenea întrebări nu-l putem afla cercetând milioanele de fapte și miile de adevăruri care ne înconjoară – ci contemplând <i>faptul</i> direct, realitatea întreagă și indivizibilă. S-a observat de către nenumărați gânditori marea deosebire dintre <i>fapte</i> – și <i>fapt</i>. Faptele sunt infinite, și colecționarea lor nu se poate termina niciodată. <i>Faptul</i>, însă, îl întâlnim mai rar; viața noastră întreagă este un asemenea <i>fapt</i>; iubirea sau moartea constituie un <i>fapt</i>. Contemplarea faptului e mult mai fertilă pentru creșterea vieții noastre sufletești decât cunoașterea a un milion de fapte. Noi uităm cu o extraordinară ușurință acest adevăr simplu. Viața noastră sufletească ar crește mult mai armonios dacă, în loc să ne luptăm cu amănuntele, cu grijile, cu problemele și cu fanteziile noastre de toate zilele – am păstra numai câteva minute pentru contemplație.</p> <p>50 de conferințe radiofonice, Humanitas, 2003, 140.</p>	<p>Răspunsul la asemenea întrebări nu-l putem afla cercetând milioanele de fapte și miile de adevăruri cari ne înconjoară – ci contemplând faptul direct, realitatea întreagă și indivizibilă. S-a observat de către nenumărați gânditori marea deosebire dintre fapte – și fapt. Faptele sunt infinite, și colecționarea lor nu se poate termina niciodată. Faptul, însă, îl întâlnim mai rar; viața noastră întreagă este un asemenea fapt; iubirea sau moartea constituiesc un fapt. Contemplarea faptului e mult mai fertilă pentru creșterea vieții noastre sufletești decât cunoașterea a un milion de fapte. Noi uităm cu o extraordinară ușurință acest adevăr simplu. Viața noastră sufletească ar crește mult mai armonios dacă, în loc de a ne lupta cu amănuntele, cu grijile, cu problemele și cu fanteziile noastre de toate zilele – am păstra numai câteva minute pentru contemplație.</p> <p><i>Familia</i>, seria a III-a, an I, nr. 7-8, noiembrie 1935, 64-65.</p>	<p>Toți suntem de acord că ceea ce interesează cunoașterea umană nu sunt <i>faptele</i> – ci <i>faptul</i>. Poți privi o mie de plante, fără să înțelegi „faptul” esențial vieții vegetale. Poți ceti o mie de documente, despre Revoluția Franceză, fără să te apropii cu un singur pas de acest „fapt” fără pereche în istoria europeană. Dar cum <i>alegem</i>, din milioanele de fapte, acele câteva fapte esențiale? Cum obținem un „fapt” dintr-o mie de documente, cum îl transformăm în act de cunoaștere? Și apoi, se mai pune o întrebare: <i>alegem</i> noi și <i>transformăm</i> noi, întotdeauna, dintr-un milion de fapte un singur „fapt” semnificativ – sau acest „fapt” este, în el însuși, calitativ deosebit de milionul de fapte care îl precede și îl întrece?</p> <p>Observați tovărășia între doi tineri, tovărășie care se transformă, uneori, în dragoste. [...] Același lucru se întâlnește în toată lumea biologică. Se petrec un milion de fapte în istoria unui organism (câte tropisme, câte fenomene de nutriție, câte procese obscure!...). Și totuși, în viața acestui organism n-au importanță – adică: semnificație, „secvență organică”, „destin” – decât câteva; în speță, faptul germinării, al fecundării; creația.</p> <p>În istoria popoarelor, în istoria spiritului uman numai actele creatoare au importanță.</p> <p><i>Fragmentarium</i>, 1939, 139-141.</p>
--	--	--	---

Note

1. Mircea Eliade, "Pagini regăsite (II)". *Revista de istorie și teorie literară*, nos. 2-3, 1986, republished in M. Handoca, *Mircea Eliade – pagini regăsite* (Bucharest: Lider, 2008), here 198-202.
2. Eliade 1994. All abbreviations are mentioned at the end of each title in the bibliography.
3. Except on one occasion: Eliade 1994, 162.
4. See Ciurtin-Apostu 2023, 4-7.
5. Now in Ciurtin-Apostu 2023, 4 *cum* 16 n. 21.
6. M. Eliade, "Fragmentarium [Notații fugare din India]," ed. M. Handoca, *Manuscriptum*, no. 3 (1987): 95-102, henceforth referred to as Eliade 1987.
7. Eliade 1994, 166-180.
8. Ciurtin-Apostu 2023. The identification of a correspondence between "the monsters" mentioned in *Șantier* (Eliade 1935, 233-234) and the fragments published by M. Handoca in Eliade 1994 was made in an ECCE 2022 communication, before collating the manuscripts graciously received from the private collector. See now Eugen Ciurtin, Andreea Apostu, "Mircea Eliade's Unpublished Manuscripts from Private Collections: Notebooks I & II (Calcutta, 1929-1931). Critical edition," *Transilvania*, no. 1 (2023): 2.
9. Eliade 1987, 99-100.
10. M. Eliade, "'Glorie' și 'Tăcere'", *Cuvântul* III, no. 900 (October 19, 1927): 1-2, republished in *Scrieri de tinerețe*, vol. 3: *Itinerariu spiritual*, ed. M. Handoca (Bucharest: Humanitas, 2003): 323-327.
11. "Virility and Asceticism I", *Cuvântul*, IV, no. 1247 (October 11, 1928): 1-2, "Virility and Asceticism II", *Cuvântul*, no. 1253 (October 17, 1928): 1-2, and "Apology for Virility", *Gândirea*, VIII, no. 8-9 (August-September 1928): 352-359.
12. M. Eliade, *Șantier*, 274.
13. M. Eliade, "Pseudo-Indika," *Vremea*, V, no. 260 (23 October 1932): 7.
14. Ciurtin-Apostu 2023, 19 n. 149.
15. Eliade 1999-2004, vol. 2, 162.
16. Eliade 1999-2004, vol. 3, 243.
17. M. Eliade, *50 de conferințe radiofonice* (Bucharest: Humanitas, 2001), 140. See also Bryan Rennie, "Fact and interpretation: *sui generis* religion, ascription, and art", *Archaeus*, vol. 15, (2011): 51-74.
18. M. Eliade, "Contemplație", *America. Roumanian News*, XXX, no. 105 (August 31, 1935): 19 and M. Eliade, "Contemplație," *Familia*, 3rd ser., I, no. 7-8 (November 1935): 64-65.
19. M. Eliade, *Fragmentarium* (Bucharest: Vremea, 1939), 139-141.
20. Included in Eliade 1987, 95; missing from Eliade 1994.
21. Included in Eliade 1987, 98; missing from Eliade 1994.
22. Included in Eliade 1987, 101 and Eliade 1994, 176.
23. *htonian* in the 1991 and 2003 reprints.
24. Included in Eliade 1987, 98; missing from Eliade 1994.
25. *Idem*.
26. Included in Eliade 1987, 99, but without the line „P. nataraj”; missing from Eliade 1994.
27. Included in Eliade 1987, 99, but inadvertently transcribed before f. 20^r.
28. Included in Eliade 1987, 99 and Eliade 1994, 173.
29. Included in Eliade 1987, 100; missing from Eliade 1994.
30. Included in Eliade 1987, 101; missing from Eliade 1994.
31. Included in Eliade 1987, 101 and Eliade 1994, 176.
32. Missing from Eliade 1987 and Eliade 1994.
33. *atman* in all editions.
34. Missing from Eliade 1987 and Eliade 1994.
35. *Idem*.
36. *Idem*.
37. *Idem*.
38. *avidya* in all editions.
39. Missing from Eliade 1987; included in Eliade 1994, 179.
40. *Idem*.
41. Missing from Eliade 1987 and Eliade 1994.
42. Missing from Eliade 1987; included in Eliade 1994, 179-180.
43. Included in Eliade 1987, 100-101 and Eliade 1994, 175-176.
44. Missing from Eliade 1987 and Eliade 1994.

44. *Idem*.

45. *Darsana* in Eliade 1932b.

46. Cf. Eliade 1987, 96-97 & Eliade 1994, 169.

We would like to thank our colleagues Nicolae Darie, Cristian Ducu, Teodora Dumitru, Bogdan Tătaru-Cazaban, and Radu Vancu for their helpful remarks on this critical editing.

Bibliography

- Eliade, Mircea. *Soliloquii* [Soliloquies], cu un portret inedit de Mac Constantinescu. Carte cu semne 1. Bucharest: Institutul de Arte Grafice 'Bucovina' I.E. Torouțiu, 1932. Republished as *Solilocvii*, "Notă asupra ediției" [Editorial note] de "Editura" [by the Publishing House]. Bucharest: Humanitas, 1991. Reprinted Bucharest: Humanitas, 2003 (without "Notă asupra ediției"). Eliade 1932 | 1991 | 2003
- Eliade, Mircea. "Encheiresis naturae." *Cuvântul* VIII, no. 2486, March 23, 1932, 3. Eliade 1932a
- Eliade, Mircea. "Pseudo-Indika." *Vremea* V, no. 260, October 23, 1932, 7. Eliade 1932b
- Eliade, Mircea. *Șantier*. Roman indirect [Work in Progress. An Indirect Novel] [pe copertă: Șantier. Roman]. Bucharest: "Cugetarea" [P.C. Georgescu-Delafras], 1935. Eliade 1935
- Eliade, Mircea. "Contemplație" [Contemplation]. *Familia*, 3rd ser., I, no. 7-8 (November 1935): 64-65.
- Eliade, Mircea. *Fragmentarium*. Bucharest: Vremea, 1939.
- Eliade, Mircea. "Pagini regăsite (II)." *Revista de istorie și teorie literară*, no. 2-3, 1986. Republished in M. Handoca, *Mircea Eliade – pagini regăsite* – [Retrieved Pages]. Bucharest: Lider, 2008, 197-202.
- Eliade, Mircea. "Fragmentarium [Notații fugare din India]," edited by Mircea Handoca. *Manuscriptum*, no. 3 (1987): 95-102.
- Eliade, Mircea. *Erotica mistică în Bengal – studii de indianistică – (1929-1931)* [Mystical Erotic in Bengal – Studies in Indology], foreword by Mircea Vulcănescu [sic] ["Notă editorială la Cuvântul înainte" by Marin Diaconu], edited by de Mircea Handoca, Seria 'Folio', no. 3. Bucharest: Jurnalul literar, 1994. Eliade 1994
- Eliade, Mircea. *50 de conferințe radiofonice* [50 Radio-broadcasted Lectures]. Bucharest: Humanitas, 2001.
- Eliade, Mircea. *Europa, Asia, America... Corespondență* [Europe, Asia, America... Correspondence]. Edited and indexed by Mircea Handoca. Bucharest: Humanitas, vol. I (A-H), 1999, vol. II (I-P) and vol. III (R-Ț), 2004. Eliade 1999-2004
- Eliade, Mircea. "Intime Aufzeichnungen. Gedachte, niedergeschriebene und übertragene Fragmente in Indien [sic]" [Intimate notes. Fragments thought-out, written down and transcribed in India]. In Mircea Eliade, *Indiens mystische Erotik*, aus dem Rumänischen übersetzt und herausgegeben von Richard Reschika. Berlin: Verlag der Weltreligionen (im Insel Verlag), 2012. Eliade 2012
- Eliade, Mircea. *Yoga. Eșeu asupra originilor misticii indiene* [Yoga: Essay on the Origins of Indian Mysticism], critical edition by Eugen Ciurtin. Studies and Documents in History of Religions 1. Bucharest: Institute for the History of Religions, 2016. Eliade 2016
- Ciurtin, Eugen and Andreea Apostu. "Mircea Eliade's Unpublished Manuscripts from Private Collections. II. Notebooks I & II (Calcutta, 1929-1931). Critical edition." *Transilvania*, no. 1 (2023): 1-22. Ciurtin-Apostu 2023
- Ciurtin, Eugen (coordinator), Andreea Apostu (scientific secretary), Ionuț Daniel Băncilă, Daniela Dumbravă, Octavian-Adrian Negoită, Cătălin Pavel, Vlad Șovărel, and Bogdan Tătaru-Cazaban, eds. ECCE | *Ediția critică completă Eliade. Opera științifică (ante 1945)* [The Complete Critical Edition of Mircea Eliade's Scholarly Works before 1945], vol. I-II. Bucharest: Institute for the History of Religions, forthcoming 2023. ECCE forthcoming
- Rennie, Bryan S. "Fact and interpretation: *sui generis* religion, ascription, and art." *Archaeus*, vol. 15 [Girardot, Norman J. and Bryan S. Rennie (Guest Editors). *Remembering, Reimagining, Revalorizing Mircea Eliade*, Bucharest: IHR] (2011): 51-74.